

«انتشار ویروس کرونا و احتمال از همپاشی» جهانی شدن

استیون ارلانگر

در حالی که ویروس کرونا اروپا را در می‌نوردد، پرسش‌هایی در خصوص وابستگی اقتصادی به چین، مخاطرات سفرهای هوایی، تغییرات اقلیمی، و شکل‌گیری نوع تازه‌ای از نژادپرستی در سیاست‌ورزی پوپولیستی مطرح شده است.

«جهانی شدن»، تعبیر فراگیر اما بی‌ظرافتی که در اشاره به پیوستگی و وابستگی سراسری به یکدیگر به کار می‌بریم، پیش از این‌ها زیر حملات پوپولیست‌ها، تروریست‌ها، پیش‌برندگان جنگ‌های تجاری، و کنشگران اقلیمی قرار گرفته، و به هدف آسان‌یابی بدل شده است که عمده‌ی مصائب خود را به گردن آن بگذاریم. و حالا با ویروس کرونا مواجه شده‌ایم. تحلیلگران و متخصصان می‌گویند که انتشار این ویروس می‌تواند برهه‌ی تعیین‌کننده‌ای در بحث‌و جدل‌های داغ بر سر دامنه‌ی درهم‌تنیدگی یا جدانگهداری مناطق مختلف دنیا باشد.

حتی پیش از آن که ویروس کرونا به اروپا برسد، تغییرات اقلیمی، نگرانی‌های امنیتی، و اعتراض‌ها به قراردادهای تجاری نامنصفانه دلواپسی‌ها در مورد سفرهای هوایی در سطح جهانی و زنجیره‌های تأمین و عرضه‌ی کالاها در دنیای جهانی‌شده را تشدید کرده بود و اتکاپذیری چین به عنوان یک شریک اقتصادی را هم زیر سؤال برده بود. انتشار کرونا تا همین حالا هم ضربه‌ی سنگین دیگری به اقتصادهای در حال افول زده، و پوپولیست‌ها را در تکرار فراخوان‌شان برای کنترل شدیدتر مهاجران، تروریست‌ها، و حتی شرکت‌های بزرگ چندملیتی جسورتر کرده است – رویکردی که تا حدودی رنگ نژادپرستی و بیگانه‌هراسی نیز به خود گرفته است.

در میان همه‌ی چالش‌هایی که پیش روی جهانی شدن قرار گرفته، و بسیاری از آن‌ها سیاسی یا ایدئولوژیک بوده، این ویروس شاید چالش متفاوتی باشد. ایوان ویوودا، از همکاران «انستیتوی علوم انسانی» در وین می‌گوید: «همیشه فراموش می‌کنیم که ما در بند اراده‌ی طبیعت‌ایم؛ دوره‌های مصیبت که می‌گذرد، فراموش می‌کنیم و به روال خودمان ادامه می‌دهیم. اما این ویروس همه‌ی این پرسش‌ها درباره‌ی پیوستگی و وابستگی سراسری دنیایی را که ساخته‌ایم پیش روی ما گذاشته است. سفرهای هوایی، زنجیره‌های تأمین و عرضه‌ی کالاها در سطح جهانی: این‌ها همه به هم پیوند خورده‌اند.» به گفته‌ی آقای ویوودا، در حالی که کرونا به اروپا و فراسوی آن رسیده، «این باعث می‌شود که چین آسیب‌پذیرتر، و وابستگی به این کشور به عنوان "کارخانه‌ی دنیا" مشکوک‌تر و شکننده‌تر به نظر برسد.»

رابین نیلت، مدیر پژوهش‌دهی «چتم هاوس» لندن، می‌گوید که انتشار سریع این ویروس از آسیا به نقاط دیگر دنیا «بار دیگری به دوش جهانی شدن است که می‌تواند کمر آن را بشکند.» به گفته‌ی او، تنش‌های سیاسی بین آمریکا و چین بر سر تجارت، و همچنین نگرانی‌ها در مورد تغییرات اقلیمی، پیش از این‌ها به طرح سؤالاتی در مورد منطقی بودن و هزینه‌ی انتقال کالاها از اولیه از یک کشور به کشور دیگر و احتمال وضع کردن «مالیات کربن» در مرزها

و مبادی ورودی کشورها منجر شده بود. آقای نیبالت می‌گوید، با توجه به مخاطره‌ی اتکا به زنجیره‌ی تأمین و عرضه‌ای که در مقابل شیوع کرونای بعدی آسیب‌پذیر خواهد بود، و با توجه به آسیب‌پذیری‌های چین به عنوان کشوری که هرچه بیشتر اقتدارگرا می‌شود، «اگر کسب‌وکار تجاری دارید، باید پیش از قرار دادن خود در معرض این مخاطرات به دقت فکر کنید»: مخصوصاً در حال حاضر، در حالی که کشورهای بیشتری از تحریم‌ها و وابستگی متقابل اقتصادی «به عنوان شکل جدیدی از دیپلماسی فشار» استفاده می‌کنند و «این به ریسک‌پرهیزتر شدن در قبال جهانی شدن کمک می‌کند».

گونترام ولف، مدیر پژوهش‌دهی اقتصادی «بروگل» در بروکسل، می‌گوید که جهانی شدن بیماری‌ها پدیده‌ی چندان تازه‌ای نیست، و به تلفات انسانی گسترده‌ای اشاره می‌کند که به دنبال ورود اروپایی‌ها به قاره‌ی آمریکا رخ داده، یا شیوع طاعون که کارناوال ونیز - که در حال حاضر لغو شده - از جهاتی به عنوان مراسم یادبود آن واقعه برگزار می‌شود. او می‌گوید: «تفاوتی که الان وجود دارد این است که این چیزها با وجود هواپیماها می‌توانند بسیار سریع انتشار پیدا کنند.» واکنشی که بی‌درنگ شکل می‌گیرد تلاش برای واپس نشستن، و استوار کردن موانع و مرزها است: «تا همین حالا هم دیده‌ایم که پروازهای هواپیمایی چه کاهش چشمگیری داشته‌اند.»

شهروندان حساس به تغییرات اقلیمی پیش از این‌ها به تبلیغ کاهش استفاده از پروازهای اختیاری اقدام کرده بودند، و همین‌طور فناوری‌های دیجیتالی که امکان انتقال اطلاعات و مشارکت در برنامه‌ها از راه دور را فراهم می‌کنند. آقای ولف می‌گوید: «آدم فکر می‌کند شاید اصلاً صنعت هواپیمایی جهانی اوج شکوفایی‌اش را پشت سر گذاشته باشد. خیلی‌ها می‌پرسند: ما واقعاً نیاز داریم این نوع سفرهای هوایی هرروزه به هم‌هی نقاط دنیا را داشته باشیم؟»

از یک جهت، ویروس کرونا عدم‌توازن در پدیده‌ی جهانی شدن را برجسته‌تر می‌کند. زنجیره‌های تأمین و عرضه‌ی کالاها در بخش خصوصی بسیار کارآمد شده‌اند. سفر هوایی به شکل فراگیر در آمده و هرگز متوقف نمی‌شود. به این ترتیب، بخش خصوصی بی‌وقفه در حال گردش به دور دنیا است. اما هرگونه واکنش هماهنگ از جانب دولت‌ها هم اغلب سست و بی‌سازمان بوده - چه در قبال تغییرات اقلیمی و چه در قبال بهداشت یا تجارت. همچنین، تلاش‌ها برای تقویت اقدامات همگانی در سطح جهانی از جانب ناسیونالیست‌ها و پوپولیست‌ها به عنوان «نقض حاکمیت ملی» مورد حمله قرار می‌گیرد. در زمینه‌ی باز کردن زنجیره‌های تأمین و عرضه‌ی کالاها، کار چندان از دولت‌ها بر نمی‌آید؛ و فقط تعداد اندکی از دولت‌ها در اروپا این انعطاف‌پذیری مالی را دارند که نقدینگی کلان به اقتصاد خود تزریق کنند.

ترزا فالون، مدیر «مرکز مطالعات روسیه، اروپا، و آسیا»، هم عقیده دارد که این واپس‌نشینی می‌تواند در حال حاضر عمدتاً متوجه چین باشد. فالون که به تازگی از میلان در ایتالیا برگشته، می‌گوید آن‌جا مأموران در حال اندازه‌گیری دمای بدن مسافران‌اند، پزشکان در مورد حضور در مطب‌هایشان احتیاط به خرج می‌دهند، و شهروندان علناً از گردشگران چینی فاصله می‌گیرند. او می‌گوید: «رشد اقتصادی چین داستانی دامنه‌دار و استوار بوده اما الان وخامت اوضاع اثرش را گذاشته است.» به گفته‌ی او، ویروس کرونا که مثل پدیده‌ای پیش‌بینی‌نشده و استثنائی سر بر آورده، به شکل برجسته نشان می‌دهد که چین در چه وضعیت متفاوتی قرار دارد: بسیاری از شرکت‌ها «در این باره

که همه‌ی تخم‌مرغ‌هایشان را در سبد چین بگذارند دچار تردید شده‌اند»، به ویژه در شرایطی که امیدها به این که چین شبیه غرب شود در حال محو شدن است.

خانم فالون می‌گوید که در کشور چین شاهد مرکزگرایی بیشتر و بی‌اعتمادی، به لحاظ آمارهایی که ارائه می‌کند و به لحاظ توانایی مدیریت بحران، هستیم. و این در حالی است که رهبران چین در صدد اعمال نفوذ بر «مدیریت گفتامی»، به تعبیر خودشان، و اثرگذاری بر گفت‌وگوهای چین با نهادهای بین‌المللی نظیر «سازمان جهانی بهداشت» بوده‌اند تا ابعاد اپیدمی را کوچکتر جلوه دهند. سایمون تیلفورد، مدیر پژوهش‌های در برلین با عنوان «مجمع اقتصاد نوین»، می‌گوید دامنه‌ی بحران بی‌اعتمادی در چین از توانایی این کشور برای دست‌وپنجه کردن با ویروس کرونا فراتر می‌رود.

آقای تیلفورد می‌گوید، این بی‌اعتمادی «گرایش موجود در میان گردانندگان کسب‌وکارها برای کاهش وابستگی و کاهش مخاطرات را باز هم تقویت خواهد کرد.» در همین حال، به گفته‌ی او، انتشار کرونا در اروپا تأثیر چشمگیری بر صحنه‌ی سیاسی هم خواهد گذاشت و احتمالاً به افزایش حمایت از جناح راست افراطی و سیاست‌های ضدمهاجرتی و ضدجهانی‌شدن آن منتهی خواهد شد. او می‌گوید: «تا همین حالا هم شاهد موجی از ابراز نگرانی‌های پوپولیستی در این باره بوده‌ایم که مزایای جهانی شدن به سود شرکت‌های بزرگ چندملیتی، سرآمدان، و بیگانگان، و به زیان شهروندان و شرکت‌های داخلی است.»

با این که ویروس کرونا به آسانی از مرزها عبور می‌کند، سیاستمدارانی که بر کنترل مرزها و محدود کردن مهاجرت اصرار می‌کنند موضع مستحکم‌تری خواهند یافت. آقای تیلفورد می‌گوید: «استدلال آن‌ها این خواهد بود که سیستم کنونی نه فقط تهدیدات اقتصادی به همراه دارد بلکه به لحاظ سلامت و امنیت هم تهدیدکننده است، و این‌ها خطراتی هستند که موجودیت ما را تهدید می‌کنند، و ما نمی‌توانیم فقط به خاطر خوش‌آمد کسب‌وکارهای بزرگ این قدر دست‌ودل‌باز باشیم.» این استدلال می‌تواند به جذب رأی‌دهندگان منجر شود که «از نژادپرستی آشکار بیزارند اما از نداشتن کنترل و از یک سیستم آسیب‌پذیر در برابر مناطق دور دنیا بیم دارند.» همه اتفاق نظر دارند که اثرگذاری نژادی این ویروس در حال انتشار علناً برجسته نیست اما واقعاً وجود دارد.

استفانو استفانینی، دیپلمات سابق ایتالیایی، می‌گوید: «همیشه وقتی در محیط زندگی خودتان، برای آدم‌هایی مثل خودتان، اتفاقی می‌افتد ماجرا فرق می‌کند. وقتی در دانمارک یا اسپانیا یا ایتالیا اتفاقی می‌افتد، بیشتر احساس می‌کنید که این اتفاق برای آدم‌هایی افتاده است که همان شیوه‌ی زندگی شما را دارند - و به همین خاطر ممکن است برای شما هم اتفاق بیفتد.» البته، به عقیده‌ی آقای تیلفورد، ویروس کرونا به غربی‌ها مجال می‌دهد خصومتی را نسبت به چینی‌ها نشان دهند که احتمالاً آن را احساس می‌کرده‌اند اما از ابراز کردن آن اکراه داشته‌اند. او می‌گوید: «ترس زیرپوستی از چینی‌ها پیشاپیش در اروپا و آمریکا محسوس شده، چون آن‌ها نماینده‌ی چالشی در برابر استیلای غرب‌اند.» کارزار دولت ترامپ علیه هواوی، شرکت چینی که در زمینه‌ی فناوری ارتباطی فعالیت می‌کند، و همچنین گزارش‌های منتشرشده در مورد اقدامات چینی‌ها برای سرکوبگری و سانسور به وسیله‌ی فناوری‌های پیشرفته به این هراس دامن زده است.

بسیاری از چینی‌هایی که در غرب زندگی می‌کنند یا به غرب سفر می‌کنند از افزایش سریع و شدید بدرفتاری با آن‌ها و فاصله‌گیری از آن‌ها در مکان‌های عمومی و در مسیرهای تردد خبر داده‌اند. آقای تیلفورد می‌گوید: «این نشان می‌دهد که چنین احساساتی تا چه اندازه به سطح آمده است.» آقای استفانینی و آقای تیلفورد هر دو عقیده دارند که رسانه‌ها هم این احساس فاصله و تفاوت فرهنگی را به نمایش می‌گذارند. آقای استفانینی بحث‌ها و اختلاف‌نظرها در وزارت امور خارجه‌ی ایتالیا بر سر فرستادن یا نفرستادن پیغام‌های تسلیت را به خاطر دارد - بسته به این که چند نفر در یک حادثه جان باخته‌اند و مکان حادثه در چه فاصله‌ای قرار داشته است. آقای تیلفورد می‌گوید: «حوادثی که در استرالیا اتفاق می‌افتد پوشش بسیار گسترده‌ای می‌گیرد، اما به سیلاب وسیع و تلفات گسترده در بنگلادش تقریباً توجهی نمی‌شود.» به گفته‌ی او، احساس ما در مورد انتشار ویروس کرونا در چین از این قرار بوده که این پدیده‌ای «به لحاظ جغرافیایی و فرهنگی دور» است، و احساس ما «تعمایه‌ای از نژادپرستی هم دارد، انگار که مرگومیر این آدم‌ها را به شیوه‌ی متفاوتی محاسبه می‌کنیم.»

ایلو دیامانتی، جامعه‌شناس ایتالیایی، نگرانی فلسفی‌تری دارد. آقای دیامانتی در روزنامه‌ی **لارپوبلیکا** می‌نویسد انتشار این ویروس در ایتالیا «بقین‌های ما را متزلزل کرده»، چون «کارکرد سامانه‌های دفاعی ما را در مواجهه با تهدیداتی که متوجه امنیت ما شده دشوارتر می‌کند، اگر اصلاً وجود آن‌ها را بی‌فایده نسازد. دنیا دیگر مرزهایی ندارد که نشود در آن‌ها نفوذ کرد.» آقای دیامانتی می‌نویسد که، برای دفاع کردن از خود در مقابل این ویروس، «آدم باید از خود در مقابل دنیا دفاع کند»، در خانه پنهان شود، و تلویزیون و رادیو و اینترنت را خاموش کند: «برای این که بر اثر تماس با دیگران آلوده نشویم و نمیریم، و خودمان هم پخش‌کننده‌ی این ویروس نشویم، مجبور می‌شویم در تنهایی خودمان بمیریم.» به عقیده‌ی او، این «مخاطره‌ای وخیم‌تر از خود ویروس کرونا است.»

برگردان: پیام یزدانجو

استیون ارلانگر ساکن بروکسل و روزنامه‌نگار ارشد نشریه‌ی **نیویورک تایمز** در حوزه‌ی اروپاست. آنچه خواندید برگردان این نوشته‌ی او با عنوان اصلی زیر است:

Steven Erlanger, 'Spread of Virus Could Hasten the Great Coming Apart of Globalization,' The New York Times, 25 February 2020.

منبع سایت آسو